

by means of research work at the university, which consists of three areas: scientific research in the structure of education and the educational process, in extracurricular activities, scientific research, which is parallel to the educational process.

The increasing role of science in society, the growth of its social prestige is justified. The essence and role of the teaching profession is shown. Accentuated by the need to build higher education on the principles of the XXI century, the organization of research activities, practical and pragmatic orientation is grounded. In search of the solution to the problem of research the importance of science, which gets organically into all kinds of human activity, and is a prerequisite for success and is one of the most prestigious aspects of human activity is stressed.

It is proved that the content, form and means of future teachers' gradual involvement to professionally oriented scientific research, pedagogical support of its framing should be aimed at gradual implementation of the students' creative ideas into life, the ideas of updating their future careers and searching for appropriate implementation of their scientific potential.

The results of this gradual differentiated organization of research have shown that the technique has contributed to consolidation of stable motivation for implementing research activities; creation of favourable environment for internationalization of value-oriented individual attitude of future teachers to their profession and to further creative research.

Key words: *research work, research-oriented practice, productive research activities, training, a future teacher, Small Academy of Sciences.*

УДК 378.058:373.66:316.752

С. В. Тихомиров

Запорізький інститут післядипломної педагогічної освіти

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано наукові підходи до дослідження проблеми вивчення особливостей розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. На прикладі досліджень вітчизняних і зарубіжних учених зроблено компоративний аналіз систем професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України та закордонних держав: Польщі, Великобританії, Німеччини та ін. Визначена специфіка розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у системі післядипломній педагогічній освіті.

Ключові слова: *психолого-педагогічний підход, професійні ціннісні орієнтації, цінності, соціальний педагог, післядипломна педагогічна освіта, професійна діяльність, професійна самосвідомість.*

Постановка проблеми. Система підготовки спеціалістів для соціальної сфери – найбільш молода в системі вітчизняної професійної освіти, що, природно, зумовило нечіткість у розумінні домінуючих напрямів її розвитку, неоднакове трактування, а також різні підходи вчених щодо професії соціальний педагог, пріоритетних завдань, технологій підготовки відповідних фахівців, але статистика свідчить про розгортання сітки закладів із підготовки професіоналів – соціальних педагогів із вищою освітою. Одночасно відбувається становлення ланки професійного удосконалення соціальних педагогів і соціальних працівників на базі інститутів післядипломної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Вимоги до підготовки в сучасній системі післядипломної освіти фахівців соціальної сфери, як вказує досвід вітчизняних і зарубіжних учених, передбачає не тільки оволодіння професійними знаннями, уміннями й навичками, але і становлення особистості професіонала, одним із найважливіших компонентом якої є узгоджені професійні ціннісні орієнтації.

Досліджуючи теорію та методику професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти, низка вчених прийшли до висновку, що сутність професійної соціально-педагогічної діяльності зумовлюється загальнолюдськими цінностями. Вона спрямована на активізацію соціокультурних і соціально-педагогічних функцій суспільства, сім'ї, громади, окремої людини. Покликання соціального педагога – створювати систему соціально-педагогічного сприяння реалізації життєвих потреб і можливостей кожної людини, поліпшення якості її життя. Слід підкреслити, що в сучасних умовах спостерігається тенденція до розширення поля професійної соціально-педагогічної діяльності й кола його клієнтів. Під час розробки моделі особистості соціального педагога, виокремлюються базові компоненти структури особистості, а саме: мотиваційний, ціннісний, професійно-особистісний, гностичний, нормативно-правовий, технологічний і функціонально-рольовий, які дають можливість дати комплексну оцінку змісту його діяльності.

Проблеми післядипломної освіти соціальних педагогів частково відображено в дослідженнях Ю. Галагузової [3], Л. Міщик [9], І. Зверєвої [4], професійної підготовки та професійної діяльності соціальних педагогів за кордоном відображено у працях Х. Браунса [2] та ін.

Мета статті – розглянути специфіку післядипломної освіти соціальних педагогів, яка розкривається через особливості змісту їх діяльності, що відповідно до кваліфікаційної характеристики визначається функціями соціального педагога в сучасному суспільстві, аналіз яких був розкритий у наступному дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Можливості реалізації прогресивних ідей досвіду підготовки соціальних педагогів за кордоном у нових соціально-економічних умовах розвитку нашої країни вивчаються сучасними науковцями. Дослідники О. Ю. Пришляк [10] відзначають структурні компоненти неперервної освіти (допрофесійна, різнорівнева професійна й післядипломна освіта) та особливості різнорівневої професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини (міждисциплінарний характер змісту освіти; інтеграція теоретичного та практичного компонентів, поєднання інваріантної та варіативної складових; індивідуалізація й диференціація навчального процесу; партнерська співпраця вищих навчальних закладів із соціально-педагогічними установами як базами практичного навчання й потенційними роботодавцями; підготовка

до роботи в полікультурному просторі, до здійснення діяльності превентивного характеру; залучення майбутніх фахівців до соціально-педагогічної діяльності). Також виділяються особливості післядипломної освіти соціальних педагогів у Німеччині, а саме: поліваріантний підхід, диференціація змісту й форм післядипломної освіти на основі запитів і потреб споживачів освітніх послуг і клієнтів, упровадження програм із міждисциплінарних спеціалізацій [10]. У дослідженні О. Пришляк відзначається, що як в Україні, так і в Німеччині процес професійної підготовки соціальних педагогів базується на цінностях і етичних засадах соціально-педагогічної діяльності, спостерігається тенденція до його побудови в контексті неперервної освіти. У дослідженні С. Я. Когут здійснено компаративний аналіз систем професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України й Польщі [8], серед методів, форм і засобів практичної підготовки майбутніх фахівців виділяє так звану управлінсько-рефлексивну технологію професійно-особистісного розвитку соціального працівника. У Великобританії вона носить назву супервізія, а її виконавців (педагогів, інструкторів, польових педагогів) називають супервізорами. Супервізія створює реальні передумови для реалізації індивідуально-творчого підходу до становлення фахівців.

Отже, у досвіді професійної освіти соціальних педагогів, який склався за кордоном, розвиваються структурні компоненти неперервної освіти (допрофесійна, різнорівнева професійна й післядипломна освіта), здійснюються індивідуалізація й диференціація навчального процесу, запроваджується процес професійної підготовки соціальних педагогів, який базується на цінностях і етичних засадах соціально-педагогічної діяльності, розробляються технології професійно-особистісного розвитку соціальних педагогів.

Розвиток професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній освіті ґрунтується на теоретичних підходах, які виражають специфіку професійної діяльності соціальних педагогів, сутність соціальної педагогіки як галузі наукового знання, що виступає ядром теоретичної підготовки соціальних педагогів, інтегруючої ролі практики [3]. Концептуальні підходи Ю. М. Галагузової втілено в розробці педагогічної системи професійної підготовки соціальних педагогів, котра має багаторівневий та багатоаспектний характер і являє собою процес і результат формування готовності до професійної діяльності в галузі соціального виховання й навчання, підтримки, корекції та реабілітації дітей, які знаходяться у важкій життєвій ситуації, шляхом освоєння системи спеціальних знань, умінь і навичок.

Дослідники, відзначаючи специфіку професійних функцій соціального педагога, підкреслюють його соціальну роль як важливої сполучної ланки між жителями соціуму. Він якби ставить соціальний діагноз, вивчає психологічні й вікові особливості, здатності людини, вникає у світ її інтересів, у коло спілкування, в умови її життя й виявляє проблеми особистості [5].

Досліджуючи професійний розвиток фахівців соціальної сфери, учені акцентують увагу на тому, що він передбачає не тільки оволодіння професійними знаннями, уміннями й навичками, але й становлення особистості професіонала, одним із найважливіших компонентом якої є узгоджені професійні ціннісні орієнтації [6].

Як складова самосвідомості соціального педагога розглядається науковцями ціннісний компонент. Так, К. В. Бакланов [1] відзначає, що професійна самосвідомість соціального педагога включає систему мотиваційно-ціннісних (мотиви, цінності, установки, переконання, ідеали), когнітивних і операціональних компонентів (система професійних знань, умінь, навичок необхідних для виконання педагогічної, організаторської, комунікативної, художньо-творчої та ін. професійної діяльності; у тому числі знання професійних цілей, завдань, професійно важливих якостей особистості, а також знання психології самосвідомості, психології спілкування).

Розглядаючи процес становлення професійної самосвідомості соціального педагога, О. Ю. Кулаковська [7] відзначає, що центральну роль у цьому процесі грають не стільки отримані теоретичні знання та професійні навички, скільки пізнання особистісних особливостей, потенційних резервів і їх значення для професійної діяльності, на основі чого відбувається й процес професійного самовизначення. Дослідниця підкреслює актуальність проблеми вивчення самосвідомості соціальних педагогів у професійно-педагогічному аспекті та звертає увагу, що саме цей аспект особи соціального педагога залишається найменш вивченим.

Досліджуючи теорію та методику професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти В. А. Поліщук [11] відзначає, що сутність професійної соціально-педагогічної діяльності зумовлюється загальнолюдськими цінностями. Вона спрямована на активізацію соціокультурних і соціально-педагогічних функцій суспільства, сім'ї, громади, окремої людини. Покликання соціального педагога – створювати систему соціально-педагогічного сприяння реалізації життєвих потреб і можливостей кожної людини. Професійні цінності стають професійними ціннісними орієнтаціями соціальних педагогів тільки за умови, якщо вони усвідомлені, прийняті й реалізовані в практичній діяльності.

Висновки. Таким чином, специфіка розвитку професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній педагогічній освіті визначається такими факторами:

- особливостями контекста професійної діяльності соціального педагога в системі «людина – людина», специфікою професійної діяльності соціальних педагогів, сутністю соціальної педагогіки як галузі наукового знання, а також функціями соціального педагога відповідно до кваліфікаційної характеристики;

- особистісно-орієнтованим підходом, який передбачає, що післядипломна педагогічна освіта соціальних педагогів не може обмежуватися поглибленням системи спеціальних знань, умінь і навичок, вона повинна спрямовуватися й на розвиток особистості професійного соціального педагога, у тому числі й на розвиток професійних ціннісних орієнтацій як фактора вдосконалення професійної діяльності;
- структурними компонентами моделі професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів, а саме: когнітивний компонент, емоційно-оцінний компонент, поведінковий компонент;
- етапами та змістом впливу на розвиток професійних ціннісних орієнтацій соціальних педагогів у післядипломній освіті: підготовчий етап, етап діагностики, етап усвідомлення соціальним педагогом власних професійних ціннісних орієнтацій, етап сприяння прийняттю професійних цінностей, етап установки до реалізації цінностей у професійній діяльності та поведінці, етап прогнозування подальшої самокорекції соціальним педагогом власних професійних ціннісних орієнтацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакланов К. В. Формирование основ самосознания социального педагога в процессе профессиональной подготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / К. В. Бакланов. – М., 1998. – 180 с.
2. Браунс Х. Обучение социальной работе и социальной педагогике в Европе / Х. Браунс, Д. Крамер // Школа социальных педагогов и социальных работников. – М., 1991. – С. 3–4.
3. Галагузова Ю. Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов : автореф. дисс. д-ра пед. наук : 13.00.08 / Ю. Н. Галагузова. – М., 2001. – 24 с.
4. Зверева І. Д. Соціальна педагогіка / І. Д. Зверева, Л. Г. Коваль, С. Р. Хлєбїк // Соціальна робота : навч. посібник. – К. : ІЗМН, 1997. – 392 с.
5. Зимняя И. А. Функционально-ролевой репертуар и методы социальной работы / И. А. Зимняя // Российский журнал социальной работы. – 1996. – № 1. – С. 8–16.
6. Зыкова Н. Ю. Развитие профессиональных ценностных ориентаций студентов средствами гештальт-терапии : дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 / Зыкова Наталья Юрьевна. – Курск., 2005. – 254 с.
7. Когут С. Я. Системы професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз) : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01/ Когут Світлана Яківна. – Івано-Франківськ., 2004. – 248 с.
8. Кулаковская О. Ю. Становление профессионального самосознания социального педагога : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кулаковская Ольга Юрьевна. – Петрозаводск, 2003. – 212 с.
9. Міщик Л. І. Професійна підготовка соціального педагога (педагогічний, психологічний й управленчеський аспекти) / Міщик Людмила Іванівна. – Запорожье, 1996. – 284 с.
10. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід / В. А. Поліщук. – Івано-Франківськ, 2003. – 268 с.
11. Пришляк О. Ю. Професійна підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. Ю. Пришляк. – Тернопіль, 2008. – 274 с.

РЕЗЮМЕ

Тихомиров С. В. Особенности развития профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов в системе последипломного педагогического образования.

В статье дан анализ научным подходам проблеме изучения профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов в системе последипломного педагогического образования. На примере исследования отечественных и зарубежных ученых сделан компаративный анализ систем профессиональной подготовки социального педагога в высших учебных заведениях Украины и зарубежных стран: Польши, Великобритании, Германии. Определена специфика развития профессиональных ценностных ориентаций социальных педагогов в системе последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: Психолого-педагогические подходы, профессиональные ценностные ориентации, ценности, социальный педагог, последипломное педагогическое образование, профессиональная деятельность, профессиональное самосознание.

SUMMARY

Tikhomirov S. The features of the professional value orientations of social pedagogues in post-graduate teacher education.

The system of training specialists for social care is the youngest in the national system of vocational education, which naturally leads to ambiguity in the meaning of the dominant trends of its development, unequal treatment, and different approaches of the social scientists on the profession of a teacher, the priorities, the technologies, training of relevant professionals, but statistics shows the deployment of grid facilities for the preparation of professionals of social pedagogues of higher education. Simultaneously, the formation of the level of professional development social pedagogues and social workers at the Institute of Continuing Education is shown.

The analysis of the theory and methodology of training social pedagogues in the terms of lifelong learning, a number of scholars have concluded that the essence of professional social and educational activities is conditioned by human values. It aims at intensifying cultural, social and educational functions of society, the family, the community, the individual. Social pedagogy should create a system of social and educational promotion of life needs and capabilities of each person, improving the quality of life. It should be emphasized that there is a trend of a widening sphere of professional social and educational activities and the range of its clients. In developing the model of individual social pedagogues, the basic components of a personal structure are distinguished. They are the following: motivation, value, professional and personal, gnostic, legal, technological and functional role, which give a comprehensive assessment of the content of his work.

The value component is watched generally by the scientists as a part of the self-awareness of social pedagogues. The professional self-awareness of social pedagogues includes the system of several parts: motive-value (motives, values, precognitions, credos, ideals); cognitional and operational components (the system of professional knowledge, skills, practice which are necessary for the realizing of the pedagogical, organizational, communicative, art-creation and other professional activity; including the knowledge about the professional aims, tasks, the professionally important personal qualities and also the knowledge about psychology of self-awareness and communication).

Key words: psychological and pedagogical approaches, professional value orientations, postgraduate education, professional occupation, professional identity.